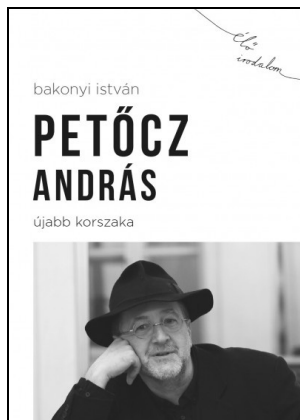

SEBŐK MELINDA

Nemzeti és európai értékek

BAKONYI ISTVÁN: PETŐCZ ANDRÁS ÚJABB KORSZAKA

Coldwell Kiadó
Budapest, 2019
142 oldal, 2480 Ft

„Petőcz András ugyanis olyan költő, aki egyszerre hisz a nemzeti és az európai értékekben. [...] Költőnk nagyon is magyar és nagyon is európai gondolkodó” (96) – olvashatjuk Bakonyi István *Petőcz András újabb korszaka* című kismonográfiájában. Egyetérthetünk a szerző megállapításával, mert Petőcz András életműve nem csupán a magyar költői-prózai hagyományt, hanem az európai, sőt világirodalmi (elsősorban amerikai) szerzők újításait egyaránt kamatoztatja művészetében. Éppúgy hisz a nemzeti értékekben – Ady, Kosztolányi, József Attila, Nagy László, Pilinszky poétikai hagyományaiban, a magyar nyelv kultúrateremtő erejében –, mint a világirodalmi művészet érdemeiben: Ginsberg, E. E. Cummings, Salinger, az avantgárd vagy a párizsi műhely világgépi-szemléleti inspirációiban. Épp ezt a szellemi nyitottságot, az életmű teljességre törekvését, a műfajok és a műformák változatosságát, a tág horizontú pálya teljesítményét igyekszik felmutatni Bakonyi István Petőcz András 60. születésnapjára, 2019 augusztusában a Coldwell Kiadó gondozásában megjelent monográfiája.

A *Petőcz András újabb korszaka* című kötet – Pósa Zoltán, Kontra Ferenc, Csontos János és Péntek Imre életművének ismertetése után – a Coldwell Kiadó élő irodalom sorozatának ötödik darabja, mely olyan jelentős kortárs szerzők bemutatására szolgál, akiket minden modernségük és avantgárdhoz húzó hajlamuk mellett konzervatív világlátás jellemz. A sokszínűségében is egységes neoavantgárd és klasszikus modernség szintézisét megteremtő művész Petőcz András is, akinek életművét a teljesség igénye nélkül, de mégis sokszínűségében igyekszik felmutatni Bakonyi István könyve.

Vilcsek Béla és G. Komoróczy Emőke monográfiái után immáron ez a harmadik kötet Petőcz András pályájáról, épp ezért az irodalomtörténész csak a legújabb alkotói korszakot tárgyalja, az elmúlt tíz év gazdag termését elemzi, azzal a szándékkal, hogy bizonyítsa: „mind epikában, mind lírában

legújabb irodalmunk egyik legfontosabb teljesítménye az övé” (9). A kötet nem az írói-költői pálya egészéről szól, hanem a 2010-es *Behatárolt térben* zárójelversektől a 2019-es *A macska visszatér* kötetig mutatja be a harmadik évezred alkotásait. A legújabb pályaszakasz műveit nem műfajok, műformák vagy témák, motívumok alapján csoportosítja, hanem kronologikus rendben elemzi. A *Behatárolt térben* zárójelversek; az AB ART Kiadó gondozásában megjelent *Petőcz András legszebb versei*, a Tiszatáj-könyvek sorozatban kiadott *A megvéhéd Isten*, majd ennek szerves folytatása *...és arcára álarcot teszen* kötet, a gyermekversek és az idén megjelent *A macska visszatér* lírai termését éppúgy vizsgálja, mint a prózai alkotások közül az *Idegenek – Másnap – Aysa* regénytrilógiát; *Idegennek lenni* tanulmány-, esszé- és naplókötetet; a *Hunor utca titka* meséit; az *Óbudai mágusképző* ifjúsági prózát és az *Ancika* című kisregényt. Bakonyi István tehát olyan szellemi kalandozásra hív, amelyből éppúgy megismerjük a zárójelversnek vallomásosságát, az Istennel párbeszédet folytató műalkotások transzcendens mozzanatát, a gyermekversek játékos ritmikáját, az experimentális költészet újszerűségét, mint a regénytrilógia keserves, tragikus világát, a végletekig nyomorított emberiség szörnyű látletét, a novellák lélektaniségét vagy a kisprózai alkotások humorát. Ebből a felsorolásból is érzékelhető Petőcz András szellemi nyitottsága, poétikai sokszínűsége, műfajformai változatossága. A tudatosan szerkesztett monográfia nem merül ki csupán a művek elemzésében: a kötetet egy személyes előszó után Zsávolya Zoltán, Vilcsek Béla és G. Komoróczy Emőke értékes gondolatai nyitják, és a szerzővel készített interjú nyomán Petőcz András szavai zárják. Az interjú zárlatában lényeges, szinte ars poetica érvényű vallomást fogalmaz meg a művész, mikor a sokszínűségben és a változatosságban az anyanyelv meghatározó szerepéről nyilatkozik: „a sokféleségben összeköt minket a nyelv. Gúzsba köt. De ez a gúzs jó. Mert van mibe belekapaszkodni. [...] A forma meghatározza a tartalmat. A szöveg kiszól, írja önmagát. Csak el kell találni a formát. És ez a nehéz. Megmaradni a formában. Műfajban, formában, keretek között. A »gúzs« vagyis a nyelv ilyen keret. A nyelvben maradunk meg, így együtt, írók, költők, olvasók, vagyis mi mindannyian” (128).

A Bakonyi István az előtte szóló irodalomtörténészekre hivatkozva felvázolja Petőcz András legújabb korszakának előzményeit: a képversek, a vizuális költészet újításait, a párizsi Magyar Műhely alkotói korszakból Erdélyi Miklós vagy Papp Tibor hatását és a művész egyik legfontosabb szerkesztői tevékenységét, a Jelenlét folyóiratnál betöltött szerepét. Bármelyik korszakát idézi is fel választott szerzőjének, arra a helyes megállapításra jut, hogy Petőcz András mindig is szintézist próbál teremteni az avantgárd és a tradicionális költészet között. A lázadó újítás és az értékőrzés kettősségét, az avantgárd klasszicitás esztétikai ideálját jól példázza a gyönyörű *Hajnali hózuhogás* című vers vagy az ontológiai mélységű gondolatokkal átszótt megújított szonettforma is, hiszen Bakonyi István szerint: „Petőcz András minden korszakában törekedett a hagyományos értelemben vett szépség megjelenítésére is. Ez fokozottan így van akkor, amikor fölerősödik a belső én felé fordulása, az elmélyülése” (15). Ez a megállapítás, vagyis az esztétikai szépségeszményre való törekvés, a hagyományhoz való állandó visszafordulás egybecseng a kötetet záró interjú vallomásával, mikor Petőcz András így nyilatkozik pályakorszakainak alakulásáról: „A nyelvi struktúrákat tudatosan szétbontó megformálás már a múlté. [...] Az 1989-es *Non-figuratív* kötet [...] végletekig vitt kísérlet volt. Ettől a fajta határkötől tudatosan fordultam vissza. És kezdtem szonettekét írni” (126). A monográfus több helyen utal az életmű József Attila-i hagyományaira, mikor a *Ha-zaút* vagy a *Százezer éve* című versek intertextuális szövegpárhuzamait vizsgálja. A Nyugat

hagyományához kötődő inspirációk közül gyakran említi az Ady Endrével és Kassák Lajossal való szellemi rokonságot is: lírai művek elemzése során elsősorban azt hangsúlyozza, hogy választott szerzője képes megszólalni Ady modorában vagy akár Kassák konstruktivista-expresszionista nyomdokain haladva egyaránt. Petőcz András művészetét nem lehet és nem is szabad egyetlen irányzat szűk keretei közé behatárolni, mivel a Nyugat letisztult, klasszikus formái éppúgy hatottak rá, mint az avantgárd lázadás szabadverse. Ugyanez a stílusvariációs sokféleség jellemzi prózai alkotásait is. Az ifjúkori iskolai emlékek felidézése vagy az *Ancika* regény gyermeki naivitása, ironikus humora egészen más prózapoétikai eljárásokat működtet, mint a brutalitást és a terror szörnyűségeit idéző regénytrilógia. Bakonyi ezt a fajta változatosságot az európaiság fogalmával kapcsolja össze. Mikor Petőcz *Idegennek lenni* esszéjében Jürgen Habermas nyomán „a mindennapokban eligazító társadalmi-kulturális konszenzusról” írott szavait értelmezi, vagy amikor a franciaországi élmények ihlette *Lillenaplót* elemzi, akkor is hangsúlyozza azt a fajta szellemi nyitottságot, amely adalékul szolgál az európaiság lényegének mind teljesebb megértéséhez. Bakonyi István joggal állapítja meg, hogy „Petőcz András a jó értelemben vett európaiság szószólója” (64).

Az idézetekkel és színes fotókkal bőségesen megelevenített monográfia néhol irodalmi szövegpárhuzamok mentén mutat be egy-egy műalkotást. Például a *Most minden* című verset Vörösmarty *Előszó* rapszodiájának allúziói teszik maradandóvá: „Csak csend, hó és halál. Csak ennyi lesz. / És valami arc. Valami arc, amelynek furcsa mosolya / betakarja azt, ami körbevesz minket”. A mély gondolatisággal átszőtt költemény a nemrég megjelent legújabb kötettel is dialógust folytat, hiszen Vörösmarty „*Most tél van és csend és hó és halál*” híres sora intertextuális keretet ad a legújabb, *A denevér vére* novelláskötet *Az első gólya* című darabjának is.

Bakonyi István *Az elveszített tekintet* című verset tartja Petőcz András legmaradandóbb alkotásának. A veszteségélményt különös drámaisággal megelevenítő művet tekinti a költői pálya egyik csúcsteljesítményének a „valami” kulcsszó bizonytalanságával, a „deszka-földes-áruhásan” „halált idéző jelzésével” (96). Noha a műalkotás értékeit méltató irodalomtörténész megállapításaival egyetértek, még egy szövegpárhuzammal szeretném kiegészíteni az elemzést. Ez a megrendítő mű Tandori *Töredék Hamletnek* kötetének híres *Hommage* nyitányával is párbeszédbe lép. Petőcz András édesapja halálára írott *Az elveszített tekintet* című nagyívű alkotásában kortárs mesterét is idézi: „*a vég kezdete ez, fekszik kiterítve, már nem néz / rám, nincsen tekintete, magam maradtam, a következő / már én leszek, gondolom, és látszólag nincs változás, / valami utcán megyek végig, valami járókelők között, / valami autó dudál éppen, valami lámpa pirosra vált, / valami kutya megugat, valami esőcsepp esik rám, / valami víz folyik végig a nyakamon, az arcomon, / valami sós ízt érzek a számban, még nem éppen / deszka-földes-áruhásan!, mondom, dühösen, szinte, / még nem tehetetlenül!, van még mit és miért, / van még valami más is, mint a betonkemény föld, / amit feltörni lehetetlen, mint az elveszített tekintet, / ami letűnt, és immáron nem jöhet vissza soha többé.*”

Petőcz Andrásnak azonban semmi sem lehetetlen! Ennek kiváló bizonyítéka a 2019 tavaszán megjelent, *A visszaforgatott idő* című verseskötete is, melyben a múlt pillanatait rögzíti. Az elveszítettnek tűnt élményeket úgy eleveníti fel, hogy Arany János, Ady Endre, Papp Tibor és az amerikai jazz-zenészek mellett nemrég elhunyt elődjének, Tandori Dezsőnek is emléket állít. A legújabb kötetben a költőtárs tiszteletére írott tíz koan egyik bravúros Tandori-stílusimitációja úgy tagadja az eredeti vers „*Tőled se, hozzád se. / Távol se, közel se*” üzenetét,

hogy a költői indulás és a halálba érkezés kettősségével transzcendens magaslatokba emeli mesterét: „Tőled is indulok. / Hozzád is indulok.”

Mikor Babits a Nyugat harmadik nemzedékének költőit bírálva a fiatal Weöres Sándorról megjegyezte, hogy tőle „még kiszámíthatatlan meglepetéseket várhatunk,” nem lehetett sejtetni, hogy jóslata beigazolódik. A 2019-ben megjelent *A macska visszatér*, *A denevér vére*, *A visszaforgatott idő* című legújabb köteteket olvasva – Babits szavaival – bátran kijelenthetjük, hogy Petőcz Andrásról „még kiszámíthatatlan meglepetéseket várhatunk”!

Voluta tulipános ornamenssel, papír, ceruza, 107×86 cm, MNL CSML, XV.2.b. 45/44.